

prof. dr Duško Vejnović
redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci
glavni i odgovorni urednik naučnih časopisa
Defendologija i Sociološki diskurs

Implikacije odlaganja nuklearnog otpada na Trgovskoj Gori

Opasnost odlaganja nuklearnog otpada na Trgovskoj Gori predstavlja ozbiljan ekološki, politički, pravni i zdravstveni problem koji izaziva zabrinutost kako kod stanovnika Bosne i Hercegovine, tako i u široj regionalnoj i međunarodnoj zajednici. Trgovska Gora, planinsko područje u blizini granice između Hrvatske i Bosne i Hercegovine, odabrana je od strane Republike Hrvatske kao potencijalna lokacija za odlaganje nisko i srednje radioaktivnog otpada, čime se otvara čitav spektar kompleksnih pitanja koja uključuju ekološke posljedice, bezbjednosne rizike, pravne sporove, međunarodne obaveze i političke napetosti između dvije susjedne zemlje. Nuklearni otpad je jedan od najopasnijih oblika otpada jer njegovo dugoročno štetno djelovanje može trajati hiljadama godina, a neadekvatno skladištenje ili odlaganje može dovesti do katastrofalnih posljedica po ljudsko zdravlje i životnu sredinu.

U kontekstu Trgovske Gore, ovaj problem je posebno osjetljiv jer se radi o području koje se nalazi u neposrednoj blizini Une, jedne od najčistijih rijeka u Evropi, čiji ekosistem zavisi od očuvanja prirodnog balansa, a svaka kontaminacija radioaktivnim materijama mogla bi imati nesagledive posljedice. Pored ekoloških rizika, postoji i ozbiljna opasnost po zdravlje stanovništva koje živi u blizini predložene lokacije, s obzirom na to da dugotrajna izloženost radioaktivnim materijama može dovesti do povećanog rizika od oboljenja poput raka, genetskih mutacija, neplodnosti i drugih zdravstvenih problema. Osim toga, odlaganje nuklearnog otpada na Trgovskoj Gori predstavlja i kršenje međunarodnih konvencija i pravnih normi koje regulišu zaštitu životne sredine i ljudskih prava, uključujući i Espoo konvenciju, koja zahtijeva da sve države konsultuju pogođene strane prilikom donošenja odluka koje mogu imati prekogranične ekološke posljedice. Bosna i Hercegovina se u više navrata protivila planovima Hrvatske i tražila međunarodnu arbitražu, ali hrvatske vlasti i dalje nastavljaju s planiranjem projekta, ignorišući opravdane zabrinutosti i protivljenje bosanskohercegovačke javnosti. Ovaj problem dodatno komplikuje činjenica da se Trgovska Gora nalazi u seizmički aktivnoj zoni, što znači da bi eventualni zemljotresi mogli ugroziti sigurnost skladišta nuklearnog otpada i dovesti do curenja radioaktivnih materija u životnu sredinu. Istovremeno, geološka struktura tla na ovom području nije pogodna za dugotrajno skladištenje radioaktivnog otpada, jer postoji mogućnost podzemnog

prodiranja kontaminiranih supstanci u vodotokove i zemljište, što bi imalo nesagledive posljedice po ekosistem i zdravlje ljudi.

Pored ekoloških i zdravstvenih rizika, odlaganje nuklearnog otpada na Trgovskoj Gori ima i ozbiljne političke implikacije, jer narušava bilateralne odnose između Bosne i Hercegovine i Hrvatske, povećava tenzije i otežava međudržavnu saradnju u drugim oblastima. U proteklim godinama, bosanskohercegovačke institucije su u više navrata upozoravale međunarodne organizacije na problem Trgovske Gore, ali reakcija međunarodne zajednice je do sada bila mlaka i nedovoljna da zaustavi realizaciju ovog projekta. Sa druge strane, Hrvatska opravdava svoju odluku time da je obavezna osigurati dugoročno skladištenje radioaktivnog otpada iz Nuklearne elektrane Krško, koju dijeli sa Slovenijom, ali pitanje lokacije za odlaganje otpada nije riješeno na način koji bi uvažio prekogranične ekološke i zdravstvene standarde. Umjesto da traži alternativne lokacije u unutrašnjosti svoje teritorije, Hrvatska nastoji riješiti problem na način koji ugrožava susjednu državu, čime krši načela dobrosusjedskih odnosa i međunarodnog prava.

Postavlja se pitanje zbog čega se odabrala upravo Trgovska Gora, s obzirom na to da postoje i druge mogućnosti za skladištenje nuklearnog otpada na teritoriji Hrvatske koje bi imale manje kontroverzan karakter i ne bi izazivale prekogranične sporove. Ova situacija otvara i širu diskusiju o odgovornosti država za nuklearnu energiju i nuklearni otpad, kao i o potrebi za strožim međunarodnim regulativama koje bi spriječile da pojedine zemlje prebacuju teret opasnog otpada na račun svojih susjeda. Problem nuklearnog otpada nije samo ekološki već i etički problem, jer postavlja pitanje intergeneracijske odgovornosti i načina na koji današnje odluke utiču na buduće generacije. Odlaganje nuklearnog otpada na Trgovskoj Gori nije samo prijatna sadašnjem stanovništvu već i budućim generacijama koje će naslijediti ekološki teret odluka donesenih danas. Dugoročna radioaktivna kontaminacija može uništiti biodiverzitet, kontaminirati vodne resurse, smanjiti poljoprivrednu produktivnost i narušiti kvalitet života u pogođenim regijama.

Osim toga, postoji i ekonomski aspekt ovog problema, jer bi eventualna radioaktivna kontaminacija mogla dovesti do drastičnog pada vrijednosti nekretnina i zemljišta u blizini Trgovske Gore, što bi dodatno osiromašilo stanovništvo tog područja. Turizam, kao jedan od potencijalnih izvora ekonomskog razvoja, također bi bio ugrožen, jer nijedna regija koja je poznata po nuklearnom otpadu ne može očekivati turistički prosperitet. U tom kontekstu, odlaganje nuklearnog otpada na Trgovskoj Gori nije samo lokalni problem, već pitanje koje zahtijeva ozbiljan angažman svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i međunarodnih organizacija koje se bave zaštitom životne sredine i ljudskih prava. Evropska unija, čiji je Hrvatska član, ima obavezu osigurati da njene članice poštuju ekološke standarde i ne ugrožavaju životnu sredinu susjednih zemalja. U tom smislu,

bosanskohercegovačke vlasti bi trebale intenzivirati diplomatske napore i koristiti sve pravne i političke mehanizme da spriječe realizaciju ovog projekta. Jedan od mogućih koraka je podnošenje tužbe protiv Hrvatske pred međunarodnim sudovima, uz pozivanje na kršenje međunarodnih konvencija i prekograničnih ekoloških standarda. Takođe, građanski aktivizam i pritisak javnosti mogu igrati ključnu ulogu u zaustavljanju ovog projekta, jer istorija pokazuje da su mnogi ekološki štetni projekti zaustavljeni upravo zahvaljujući masovnim protestima i angažmanu civilnog društva.

Na kraju, odlaganje nuklearnog otpada na Trgovskoj Gori predstavlja složen problem koji zahtijeva multidisciplinarni pristup i saradnju svih relevantnih aktera. Očuvanje prirode i zaštita zdravlja stanovništva moraju biti prioritet u donošenju odluka koje imaju dugoročne posljedice, a pitanje nuklearnog otpada ne smije biti predmet političkih kalkulacija i kratkoročnih ekonomskih interesa. Stoga je ključno da se problem Trgovske Gore riješi na način koji će osigurati održivi razvoj, očuvanje ekosistema i poštovanje prava građana Bosne i Hercegovine na zdravu životnu sredinu.